

elles sont conformes à la nature de l'homme. . . Les loix civiles ne sont donc que les loix naturelles. . . »¹⁾ „Не, казваше направо този смѣлъ писателъ, — хората не сж създадени за да бждатъ нещастни на земята“²⁾, и като наричаше „философитѣ“ на враждебниците съ оскърбителния епитетъ меланхолични мислители, опрѣдѣляше конкретното съдържание и цѣль на философията въ нейното практическо значение. „Истинската философия, казваше Холбахъ, трѣбва да има за начало обичьта на хората, желанието да ги види щастливи . . . C'est donc la Philanthropie, et non la Misanthropie, qui doit animer tout homme qui se donne pour l'ami de la sagesse“, сир. философа.³⁾ Съ една дума, философията и политиката трѣбва да прѣслѣдватъ една универсална цѣль — общето благо. Това е задачата и на всѣки общественъ прѣвратъ.

Тие учения, кждѣ повече, кждѣ по-малко, наспоредъ условията и страната, се разпространяваха по цѣла Европа и като вълна залѣха умоветѣ на народитѣ потиснати. Отъ тие научни движения чрѣзъ десета ржка и въ голѣма оскждица бѣше захраненъ и патриархътъ на българското национално възраждане, Паисий. Паисий, дѣйствително, вѣма широкия погледъ на френскитѣ просвѣтители — философи. Неговото положение, както и неговото развитие, не му позволяваха да се издигне до западноевропейската наука. Като стоѣше надъ своитѣ съврѣменици, той стоѣше подъ нивото на успѣхитѣ, които бѣше направила другадѣ науката въобще. Недостатѣцитѣ въ неговото развитие, които сж недостатѣци и на цѣлата срѣда, която създаде тоя любвеобиленъ монахъ, се наложиха и въ неговата славянобългарска история, върху идеитѣ, които бѣше съ голѣма наивность и съ

¹⁾ Holbach, loc. cit. t. II. стр. 10 — 11.

²⁾ Holbach, loc. cit. t. I. стр. 174.

³⁾ Holbach, loc. cit. t. I. стр. 200.